

Rahvusliku ehituse eriala kiviehituspraktika Läänemaal

Malvo Tominga

Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia organiseeris rahvusliku ehituse üliõpilastele 22.–29. augustil 2014 Läänemaal Lihula vallas Metsküläs asuvas Laiakivi talus kiviehituspraktika. Praktika korraldas vanema kursuse üliõpilane Laur Oberschneider juhtimispraktika raames ning meistriks oli kutsutud TÜ VKA pärandtehnoloogia magister Alo Peebo. Praktika eesmärgiks oli tutvustada rahvusliku ehituse tudengitele looduskivi kasutusvõimalusi ning töövõtteid traditsioonilises ehituses.

Nädalase praktika käigus taastati Laiakivi talu maakivist keldri fassaad. Keldrifassaadi oli talgute raames parandatud 1990. aastatel, kuid ebaõnnestunult. Samuti oli aastatega ära vajunud keldri tagumiste nurkade kuivladu. Praktika eesmärgiks oli seatud ka keldri ukse piitade väljavahetamine, ukse ümber paekivist äärte ladumine ning endise punase savitellise asendamine paekivisillusega.

Praktika juhendaja Alo Peebo andis teoreetilise ülevaate ja jagas praktilisi näpunäiteid kivide murdmisest tänapäevaste ja traditsiooniliste vahenditega. Suurt tähelepanu pöörati turvanõuetele ja ergonoomikale, sest raskete kividega ümberkäimisel võib tekkida ajutisi või elukestvaid traumasid. Suuri maakive lõhuti nii kivikirvestega kui ka puurides ja seejärel kiilutades. Kordumatu tunde tekitas vaatepilt purunevatest kividest, mille liigutamiseks jäi ühe mehe rammust väheks.

Esimeste tööde seas tuli eemaldada keldri renoveeritavatelt osadelt muldkeha, puhastada objekt üleliigsest võsast ning kaevata fassaadi vundament lahti. Fassaad tuli korrastamise jaoks lammutada. Kuna varasemate parandustööde käigus oli kasutatud tugevat tsemendisegu, oli kivide puhastamine keeruline. Otstarbekam oli kasutusse võtta uued kivid, seda soosis ka kohalik kivine pinna. Vundamendikivid kohendati oma asukohas uuesti paika, kuna need olid inimjõul liigutamiseks liiga rasked. Müüritisse alles jäänud kivid pesti jooksva veega, et parandada segu nakkuvust.

Keldri renoveerimistööd toimusid paralleelselt. Samaaegselt laoti meistri juhendamisel uuesti üles keldri esikülge; kivihunniku juures selekteeriti ja murti kive ning tagumistes nurkades korrastati kuivladu. Selle töö juures järgiti kolme punkti reeglit: iga paikaasetatav kivi peab müüritisse toetuma kolme punktiga, et vältida liikuma hakkamist ning müüritise ebastabiilseks

Foto 1. Keldri fassaadi lahtivõtmine esimesel päeval. Markus Pau foto.

muutumist. Vanade uste mõõtude järgi tehti keldrile uued uksepiidad. Materjalina kasutati vana rehielamu lammutamisel saadud tammepalke. Ukse ümber laoti paekiviplaatidest ääristus ja sillusesse lisati paekivist välja tahatud mälukivi, kuhu märgiti renoveerimise aasta. Tööjärg roteerus ning kõik praktikandid said osa võtta igast tööetapist.

Uue kivimüüri ladumisel kasutati 10% lubisementmörti, mis on kivi-müüris vastupidavam. Sellest, et tsementmört kipub kiiremini pragunema, annab tunnistust ka eelmise fassaadi lagunemine.

Praktika lõppedes saadi valmis keldri fassaad ning kohendatud sai ka keldri tagumiste nurkade kuivladu. Viimasel päeval toimus ringreis, kus tutvustati Läänemaal asuvaid huvitavamaid kiviehituse näiteid, nagu näiteks Salevere Salumäe viinakööki, Kõmsi õigeusu kirikut ja Koti kõrtsi.

Järgnevalt selgus, et vihmase sügise tõttu ei jõudnud mört piisavalt kuivada ja vuugis tekkisid mõnda kohta praod, mis vajavad parandamist. Et sellist olukorda edaspidi vältida, tuleb müüritöid teha suve alguses või keskel, et müüritisel jääks piisavalt aega kuivada.

Praktikat kajastas ka ajaleht Lääne Elu (vt Reiljan 2014). Laiakivi talu perenaine ja keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kultuuripärandi spetsialist Krista Kallavus kutsus seal rahvusparke Viljandi Kultuuriakadeemiaga rohkem koostööd tegema.

Foto 3. Keldri esifassaad praktika lõppedes. Et müüritist kuivamise ajal liigse vee eest kaitsta, jäeti ajutine presentkatus praktika lõppedes maha võtmata. *Malvo Tominga foto.*

Malvo Tominga. *Lehar Tominga foto.*

Malvo Tominga (sündinud 1987) on hariduselt maaler ja omandab 2013. aastast kõrgharidust Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias rahvusliku ehituse erialal. On läbinud mitmeid traditsiooniliste viimistlusmaterjalide kursuseid ning kinnisvara hoolduse kursuse. Aastast 2007 on töötanud eri ettevõtetes nii Eestis kui Soomes, kus on tegelenud kinnisvara hoolduse, fassaadide krohvimise ja siseviimistlusega. Malvo Tominga kuulub Rahvusliku Ehituse Seltsi ning TÜ VKA rahvusliku ehituse eriala programminõukokku. Tema erihuvid on traditsioonilised viimistlusmaterjalid ning ta oli üks traditsiooniliste värvide töötoa korraldajatest 2014. aasta TalveAkadeemia konverentsil Pühajärvel. Kultuuriakadeemia õpingute jooksul on tekkinud huvi vahvärkkonstruktsioonide ning puitsildade vastu.

Allikad

Reiljan, Kaire 2014. *Tudengid parandasid Metskülas kivikeldri.* – Lääne Elu 16.09.

<http://online.le.ee/2014/09/16/tudengid-parandasid-metskulas-kivikeldri/> (22.09.2015)

Stone Building Fieldwork of the Estonian Native Construction Curriculum in Läänemaa

Abstract

A student of the University of Tartu Viljandi Culture Academy, Laur Oberschneider, organised granite-boulder building fieldwork for his younger course-mates. The fieldwork took place from 22nd to 29th August 2014 in Laiakivi farm in Metsküla village, Lihula parish, in Läänemaa (western Estonia). Alo Peebo, who holds an MA in Inherited Crafts from UT VCA, shared his knowledge and skills for reconstructing the façade of the granite stone cellar and for repairing the back corners of the cellar's dry walls. During the fieldwork, the students learned how to split the rocks using both a stone splitting hammer and by wedging. A lot of attention was paid to the safety, and the students were taught to use ergonomic techniques to prevent any unnecessary injuries and or traumas arising from working with heavy boulders and slates.

Since the wall had been previously repaired using a fast cement-based mortar the stones of the facade were difficult to clean and most of them had to be replaced by new ones during the fieldwork. A 10% lime-cement mortar, was used to build the façade. Due to the rainy autumn the mortar could not dry properly and some fractures that need repairing developed in the joints. To prevent this from happening, work on a wall should take place at the beginning or middle of the summer, so that the wall will have plenty of time to dry.

A local newspaper Lääne Elu also wrote an article about the fieldwork. In the article, Krista Kallavus, the owner of Laiakivi Farm and the specialist on cultural heritage in the Hiiu-Lääne-Saare region with the Environmental Board, invited national parks to cooperate more with the VCA.

Laur Oberschneider is conducting students' fieldwork in order to repair the back corners of the cellar's dry walls. Photo by Malvo Tominga.

Keywords: granite stone cellar, boulder construction, splitting, wedging, mortar